

Türklerin eski Anadolu uygarlığına ait ev mimarisini kendi kültürlerine göre şekillendirdikleri biçiminde açıklanabilir. Nitekim, "Yunddağ" dediğimiz ama, coğrafik bakımdan İzmir ve Manisa sınırlarını ayırdığımız bölgenin Manisa yakasındaki evlerde, yukarıda adı geçen plân tipleri hakim olmakla beraber, Bergama-İzmir çevresiyle (M.Ö.II.yy.), Millet (M.Ö.II.yy.), Efes ve Priene'de görülen "peristilli evler" bugünkü Manisa yöresi köy evlerinde yoktur (27). Antik döneme ait tüm ev tiplerinin Manisa yöresinde uygulamta, peristilli evlerin yapılmaması ilginçtir. Bu da fikrimizi desteklemektedir.

Manisa çevresi köy evlerinin süslemesi Anadolu'nun geleneksel ev süslemelerine benzer. En çok kullanılan malzeme ahşap, alçı ve kalem işi'dir. Evlerde kapı, pencere, dolap, tavan gibi bölmeler tamamen ahşaptır. **Özellikle tavan süslemerinde şehir evlerine benzer bir süsleme dikkatli çeker.**

Anadolu'da özellikle XVII.yy.dan itibaren dini ve sivil mimaride yaygınlaşan Batılılaşma etkileri başlangıçta büyük merkezlerde ortaya çıkmış, bir süre sonra küçük yerlere de yayılmıştır. Bu etki Manisa çevresinde, Kula, Soma gibi ilçelerden başlayarak köy evlerine kadar girmiştir. Kalem işi tekniği ile duvarlara bitkisel ve geometrik desenler işlenmiştir. **Karakter açısından dini mimarinin süslemelerini andıran bu bezemeleri yapanların aynı kişiler olduğuna şüphe yoktur.**

Tıpkı şehir evleri gibi, sayıları hergün biraz daha azalan Manisa yöresi köy evlerinin yerini günümüzde, şehir evlerine benzeyen betonarme binalar almaktadır. Özellikle, Altınlı (Tarhala - Darkale) gibi ilginç merkezlerin sit alanı ilan edilmesi, yörede gösterişli evleri bulunan köylüleri endişeye sürüklediğinden, yıkım hareketleri biraz daha çabuklaşmaktadır. Dileğimiz, Manisa örneğinden hareketle, Anadolu köy evlerinin ciddi bir çalışmayla ele alınması, incelenmesi, hiç olmazsa ilginç örneklerinin rölevellerinin çıkartılıp, belgelendirilmesi ve Türk mimarisine kazandırılmasıdır.

27) Peristilli evler ve yayılma alanları konusunda bkz. C.Krause., *Grundformen Des Griechischen Pastashauss*, AA, 1977, s.164-179. I.Beyer., *Volkmar Von Graeve-Ulrich Sinn*, Grabung am Anaktoron Von Demetrias, 1970. B.C.Rider., *Ay.Es. Th. Fyfe.*, *Hellenistic Architecture*, An Introductory Study, Cambridge The University Press, 1936. B.Gürler., *Batı Anadolu'da Peristyl Tipi Evlerin Gelişimi*, E.Ü.Edebiyat Fakültesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, (Basılmamış Lisans Tezi), İzmir, 1985.

[Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi]

İlk devir Osmanlı cami mimarisinde gerek plan ve gerekse süsleme açısından önemli yapılar arasında düşünülmesi gereken Şah Melek Camii, yayınlara geçmiş olmasına karşın, yeteri kadar üstünde durulmaması nedeniyle gereken ilgiyi görmemiştir. Hatta fiziki müdahalelerle de büyük bölümü orijinal durumunu yitirmiştir. Yapının 1963, 1965 ve 1966 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan restorasyonunda da yeteri kadar titiz ve dikkatli davranılmadığı anlaşılmaktadır. Şah Melek Camii'ni konu alan yayınlar için de aynı şey söz konusudur. Kimi yayında bilgi, kimi yayında ise plan yanlışlıkları göze çarpmaktadır. Bunlara incelememizde yeri geldikçe değinilecektir.

Yapı, Edirne-Kapıkule yolunda Londra Asfaltı olarak adlandırılan caddenin solunda, Gazi Mihal Köprüsü'nün başında yer alır.

İç mekan değişikliği gösteren tek kubbeli kübik mescitler grubuna giren Şah Melek Camii bir kubbe ile iki aynalı tonozun örttüğü dikdörtgen planlı bir yapıdır ve kuzeydoğusunda minaresi bulunmaktadır. (Şek.1)

Yapı malzemesi olarak düzgün kesme taş ve tuğla kullanılmıştır. Harimin, yaklaşık 2/3'ünü örten kubbe sekizgen kasnak üzerine oturur. Harim cepheleri, kasnak ve geçişlerin dış cepheleri silmeli taş saçakla sınırlandırılmıştır.

Harimin güney ve batı cephelerinde altta iki, üstte iki ve kasnakta bir olmak üzere toplam beşer; kuzey cephede ise üstte iki pencere açıklığı yer alır. Bu pencerelerden cephelerin alt bölümlerindekiler taş söveli, düz atkılı, dikdörtgen açıklıklardır. Her açıklığın üst kesimine sivri hafifletme kemeri inşa edilmiştir. Bu kemerlerden güney cephedekiler tuğla ile, batı cephedekiler ise bir taş iki tuğla şeklinde almasıktır. Ancak restorasyon sonucu batı cephenin tamamen elden geçirilerek yenilendiği, güney cephenin ise günümüze kadar tamamına yakın bölümünün orijinal olarak

*Yard.Doç.Dr. A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

Müdürrisleri :

1— Muhyiddin Çelebi b. Şeyh Ârif Çelebi : Mecdi'de zikredilmeyen bu müdürristen vakfiyede «iftihârû'l-ulemâ» diye bahsedilmekte ve ilk müdürris olarak tayin edildiği bildirilmektedir.¹³⁹

2— Celâl-Zâde Sâlih Efendi (942'den önce 20 ile), bk. Eyyub Med. (İst.), D/28.

3— Şâh Mehmed Çelebi (958'den önce 25'le), bk. Süleymâniye Med. (İst.), E/14.

28— Süleyman Paşa Medresesi (Safranbolu)

Eskiden Taraklıborlu diye anılan Safranbolu'da bir medrese bulunmaktadır¹⁴⁰ ki, bunun Süleymân Paşa medresesi olduğunu bir arşiv kaydından anlıyoruz.¹⁴¹ Ancak bu Süleyman Paşa, Ordan Gâzî'nin Oğlu Süleyman Paşa olmayıp Candar-Oğulları'ndan Şücâeddîn Süleyman Paşa olmalıdır. Zira Kastamonu çevresi, Fâtih Sultan Mehmed devrinde 866/1461 tarihinde Candar-Oğulları Beyliği'ne son verilerek Osmanlı topraklarına katılmıştır.¹⁴² Şücâeddîn Süleyman Paşa ise, 26 Muharrem 709/16 Temmuz 1309 tarihinde Muzafferüddin Yavlak Arslan'ın oğlu Mahmud Bey'den Kastamonu'yu alarak orayı kendisine merkez edinmiş ve otuz seneden fazla burada hükümet etmişti.¹⁴³ Taşköprü'deki Muzafferüddin Medresesi'ni de tamir ettirmiş ve Kastamonu'da bir zaviye yaptırmıştır.¹⁴⁴ Süleyman Paşa'nın bunlardan başka ayrıca bir de Safranbolu'da câmii bulunmaktadır.¹⁴⁵ Süleyman Paşa, Safranbolu'yu aldıktan sonra idaresini oğlu Ali Bey'e vermişti. Vefat tarihi ve mezarı bilinmeyen Süleyman Paşa 740/1339 tarihinde hükümrân idi.¹⁴⁶

Bugün mevcut olmayan medrese, Safranbolu'daki Süleyman Paşa câmii yanında olmalıydı.

Pâye itibâriyle medrese, Osmanlılar devrinde 966/1558-59 dan önce yirmili idi.¹⁴⁷

Müdürrisi :

1— Sinan Çelebi (966'dan önce 20 akçe ile), Bk. Şâh-zâde Med. (İst.), E/13.

139. EPL. vakfiyeler kısmı, s. 194.

140. Atâi, s. 161.

141. BA. M. Cevdet, Maarif, 1264.

142. Halil Edhem, Düvel-i İslâmiyye, s. 305.

143. Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 122.

144. M. Talât Yaman, Kastamonu Tarihi, s. 102.

145. Uzunçarşılı, Aynı eser, s. 230.

146. Halil Edhem, Aynı eser, s. 304.

147. Atâi, s. 161.

29— Şah Melek Medresesi (Edirne)

Bânisi, Yıldırım Bâyezid, Mûsâ Çelebi, Mehmed Çelebi ve II. Murad devrinde yaşamış olan Amasyalı Şâh Melek Paşa'dır. 806/1403-1404 tarihinde Musa Çelebi'ye Amasya'da Lâla olmuş¹⁴⁸ ve 829/1424 te Rumeli Beylerbeyliği vazifesinde bulunmuştur.¹⁴⁹ Kör Şâh Melek Paşa dahi denilen ve 816/1413'den sonra vazifeden ayrılan Melek Paşa 845/1444 tarihinde vefat etmiş ve câmii yanında defnolunmuştur.¹⁵⁰

Bulgaristan'da da birçok eserleri bulunan Şah Melek Paşa'nın Edirne'de bir câmii, bir mescidi, bir medrese ve imâreti vardır. Paşa'nın Vakıflar Umum Müdürlüğü Arşivi, Ev. K. K. Nr. 570 İstanbul Evvel 49 ve 50'de kayıtlı¹⁵¹ ve Tayyib Gökbilgin'in sûretini neşrettiği¹⁵² vakfiye sûreti vardır. Kadı Abdurrahman b. Abdulkerim imzasını taşıyan vakfiyeler 835/1431 ve 840/1436 tarihlerini taşımaktadır. Vakfiyede müdürrise yevmi 10, Muide 4, talebelere de toptan 10 dirhem verilmesi şart koşulmuştur.

Bugün ayakta bulunan câmiin yanında iken sonradan yıkılan¹⁵³ medresenin hangi tarihte inşa edilmiş olduğunu kat'i olarak bilemiyoruz. Kitabesine göre câmii, II. Murad devrinde, 832/1429 tarihinde yapılmıştır. Medrese de bu veya buna yakın bir tarihte tesis edilmiş olmalıdır. Şâh Melek Paşa'nın tesislerine yaptığı vakıflar 840/1436 tarihli vakfiyesinde ayrı ayrı gösterilmiştir.¹⁵⁴

Vakfiyesine göre medresenin aşağı pâyede olduğu anlaşılmaktadır. Müdürrise günde 10, Muide 4 ve talebelere toptan 10 dirhem verilmesi şart koşulmuştur. 935/1529 tarihinde¹⁵⁵ de aşağı pâyede olduğu gibi, Hibri'nin yaşadığı 1042/1632 tarihinde de aynı durumdaydı.¹⁵⁶ Bâdi Efendi'nin de 25'li olarak gösterdiği¹⁵⁷ medresenin XVI. asrın sonlarına kadar yirmili olduğu anlaşılmaktadır. 1063/1652-53 tarihinde ise Şeyhu'l-İslâm işareti ile «Hariç elli»li pâyesinde bulunuyordu.¹⁵⁸

148. H. Hüsameddin, Amasya tarihi, III, s. 179.

149. Kezâ, III, s. 201.

150. Bâdi Efendi, II, 87 vd.

151. Ayverdi, II, s. 417.

152. EPL., s. 248.

153. Peremeci, s. 114.

154. Vafiyenin metni için bk. Ayverdi, II, 417.

155. EPL. s. 67.

156. Enis, 17a.

157. Bâdi, I, 92.

158. VD. s. 407.